

Ali Ufkî Bey (Alberti Bobovy)
Grammatica Turcico-Latina (1666)

Yazarlar

Prof. Dr. Fafo TELATAR
Dr. Yaşar TOKAY
Dr. Nurdan BESLİ

ISBN: 978-605-2233-97-9

1. Baskı

Ekim, 2020 / Ankara

Grafiker®

Yayınları

Yayın No: 363

Web: grafikeryayin.com

**Kapak, Sayfa Tasarımı,
Baskı ve Cilt**

Grafiker®

Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık
Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.

1. Cadde 1396. Sokak No: 6

06520 (Oğuzlar Mahallesi)

Balgat-ANKARA

Tel : 0 312. 284 16 39 Pbx

Faks : 0 312. 284 37 27

E-mail : grafik@grafiker.com.tr

Web : grafik.com.tr

Kitabın hukuksal ve bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir.

İÇİNDEKİLER

SÖZ BAŞI.....	5
---------------	---

1. BÖLÜM GİRİŞ

1. GİRİŞ.....	7
1.1. Konu ve Kapsam.....	7
1.2. Amaç.....	8
1.3. Yöntem.....	9
1.4. Ali Ufkî Bey'in Hayatı ve Eserleri.....	11
1.5. Meninski'ye Kadar Avrupa'da Osmanlı Türkçesiyle İlgili Hazırlanmış Sözlük-Gramerler.....	20
1.5.1. Filippo Argenti (1533)-Regola del Parlare Turcho et Vocabulario de Nomi et Verbi.....	21
1.5.2. Bartholomaeus Georgieviç (1544)-De Turcarum ritu et ceramoniis.....	22
1.5.3. Pietro Ferraguto (1611)-Grammatica Turkchesca.....	22
1.5.4. Hieronymus Megiser (1612)-Institutionum Linguae Libri Quatuor.....	22
1.5.5. Giovanni Battista Montalbano (1630)- Turcicae linguae per terminos latinus educta Syntaxis.....	23
1.5.6. Andrea Du Ryer (1630)-Rudimenta Grammatices Linguae Turcicae.....	23
1.5.7. William Gulielmo Seaman (1670)-Grammatica Linguae Turcicae in Quinque Partes Distributa.....	23
1.5.8. Alberti Bobovy (Ali Ufkî Bey) (1666)-Grammatica Turcico-Latina.....	23
1.5.9. Franciscus a Mesgnien Meninski (1680)-Thesaurus Linguarum Orientalium Turcicae-Arabicae-Persicae.....	24
1.6. <i>Grammatica Turcico-Latina</i> Nasıl Bir Düzenle Hazırlanmıştır?.....	24
1.7. Kaynaklar.....	30

2. BÖLÜM

METİN

2. METİN.....	33
---------------	----

3. BÖLÜM

SÖZLÜKÇE

3. SÖZLÜKÇE.....	165
------------------	-----

3.1. Latince-Türkçe Gramer Terimleri Sözlükçesi.....	165
--	-----

4. BÖLÜM

GRAMATİKAL DİZİN

4. GRAMATİKAL DİZİN.....	169
--------------------------	-----

5. BÖLÜM

TIPKIBASIM

5. TIPKIBASIM.....	245
--------------------	-----

SÖZ BAŞI

Osmanlı Türkçesi'nin genel olarak klasik hale geldiği dönem, XV. asrın sonrasından XVII. asrın başlarına kadar devam eden bir süreci kapsar. Osmanlı Türkçesinin klasikleşmesiyle siyasi gelişmelerin paralel gittiğini de unutmamak gerekir. İstanbul'un fethiyle dünya, yeni bir siyasi görünüm kazanmıştır. Türklerin giderek kuvvetlenmesinin yanı sıra Türk dili, gelenekleri, örfleri, yaşam tarzları Batılılar-Avrupalılar tarafından dikkatle takip edilmiştir. Osmanlı Devleti'nin siyasi zirvesini yaşadığı çağlarda Batılı-Avrupalı ülkelerin ilişki kurma çabaları hat safhaya çıkmıştır. Bu dönemlerde Osmanlı Devleti, çok sayıda Batılı elçiyi topraklarına kabul etmiş ve siyasi ilişkilerin temeli atılmıştır. Osmanlı Türkçesinin ilk sözlük-gramerleri de genel olarak bahsedilen Batılı elçilerin çabaları neticesinde ortaya çıkmıştır. Siyasi elçilik görevlerinin yanı sıra bazı savaş esirleri ve seyyahlarda bu alana katkıda bulunmuşlardır. Türkçe sözlük-gramer yazma konusunun önde gelenleri olarak İstanbul'daki Floransa elçisinin sekreteri *Filippo Argenti*, Messinalı İtalyan Papazı *Pietro Ferraguto*, Saksonyalı bir entelektüel olan *Megiser*, Bolognalı bir seyyah olan Montalbano ve Meninski gibi önemli entelektüeller gösterilebilir. Bu dönemlerde yazılan sözlük ve gramer kitapları ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Bu kitaplar hem Avrupa'da Türkçe öğrenmek isteyenlere hem de Osmanlı Devleti içerisinde görev yapacak yabancı diplomatlara kılavuz olması amacıyla yazılmışlardır. Bu sözlük-gramerlerden biri de çalışmamızın konusunu teşkil eden *Albert Bobovy (Ali Ufkî Bey)*'in 1666'da İstanbul'da tamamladığı *Grammatica Turcico-Latina* adlı eseridir. Osmanlı Devleti sınırları içerisinde-özellikle İstanbul'da- yirmi yıla yakın kaldığı düşünülen ve Müslüman olduktan sonra *Ali Ufkî* adını alan, kaynaklarda çeşitli adlarla anılan *Albert Bobovy*, birçok farklı türde esere imza atmış dikkat çekici bir şahsiyettir.

Meninski'nin Osmanlı Türkçesini esas alan meşhur sözlük-grameri *Thesaurus*'dan önce hazırlanan *Grammatica Turcico-Latina*, kendinden sonra aynı türde kaleme alınacak metinler için de bir kaynak niteliğindedir. Nitekim *Albert Bobovy (Ali Ufkî Bey)*'in kimi kitapları, Meninski sözlüğünde kaynak olarak gösterilmiştir.

Grammatica Turcico-Latina hakkında birkaç tanıtma yazısı ve katalog bilgisi dışında hazırlanmış kapsamlı bir çalışma bulunmamaktadır. Ali Ufkî Bey'in farklı türde yazdığı eserlerinin birçoğunun bilimsel yayınları yapılmış olmasına karşın, *Grammatica Turcico-Latina* üzerine ayrıntılı bir araştırma yoktur.

Grammatica Turcico-Latina'nın tek nüshası, Oxford'da Bodleian Kütüphanesi'nde *Mr. Hyde 43(BPD 1787)* kaydıyla bulunmaktadır. Kısmen eksik bir nüsha (33 sayfa eksik, 49-81 arası) olduğu görülür.

Eldeki çalışma, beş ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm olan **“Giriş”**te, çalışmanın konusu ve kapsamı, amacı, yöntemi, Ali Ufkî Bey'in hayatı ve eserleri, Meninski'ye kadar Avrupa'da Osmanlı Türkçesiyle ilgili hazırlanmış sözlük-gramerler ile *Grammatica Turcico-Latina Nasıl Bir Düzenle Hazırlanmıştır?* başlığı altında eser hakkında bazı bilgiler verilmiştir. İkinci bölüm, **“Metin”** başlığını taşır. Bu bölümde *Grammatica Turcico-Latina*'nın eldeki tek yazma nüshasının transkripsiyonlu aktarımı yapılmıştır. Metnin sıralamasına müdahale edilmemiş ve eserin orijinaline bağlı kalınmıştır. Üçüncü bölüm olan **“Sözlükçe”**de, eserde kullanılan Latince gramer terimlerinin Türkçe karşılıkları verilmiş, böylece orijinal yazma nüshayla ilgili çalışma yapmak isteyen araştırmacılara kolaylık sağlanması amaçlanmıştır. Dördüncü bölüm **“Gramatikal Dizin”** adını taşır. Gramatikal Dizin'de, *Grammatica Turcico-Latina*'da geçen sözcüklerin hangi eklerle ve yardımcı fiillerle kullanıldıkları ayrıntısıyla gösterilmiştir. Beşinci bölüm olan **“Tıpkıbasım”**da ise eserin Oxford'da Bodleian Kütüphanesi'nde *Mr. Hyde 43 (BPD 1787)* kaydıyla bulunan tek nüshasının tıpkıbasımını yer almaktadır.

Bu eserin gün yüzüne çıkmasına vesile olan, kıymetli hocamız Prof. Dr. Funda TOPRAK'tır. Yazma nüshanın elde edilmesi, eser üzerinde yapılacak çalışmanın planlaması ve projesi de hocamızın katkıları olmadan gerçekleştirilemezdi. Dolayısıyla hocamıza ne kadar teşekkür etsek azdır. Metinde kullanılan bazı Arapça, Farsça ve İbranice ibarelerin okunmasında ve doğru anlaşılmasında önemli desteklerini gördüğümüz Prof. Dr. Faruk TOPRAK hocamıza da şükranlarımızı sunmak isteriz.